

УДК 329(564.3)

**ПРОБЛЕМА ВОЗЗ'ЄДНАННЯ КРАЇНИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ:
ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ КІПР ДЛЯ УКРАЇНИ****THE PROBLEM OF REUNIFICATION
OF THE COUNTRY IN THE POLITICAL PARTIES'
ACTIVITY: THE EXPERIENCE OF REPUBLIC
OF CYPRUS FOR UKRAINE****Ясірова Ю. Ф.,**

кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Маріупольський державний університет (Маріуполь, Україна), e-mail: juliya_yasirova@ukr.net, ORCID: orcid.org/0000-0002-3445-4073

Isirova Yu. F.,

candidate of political sciences, assistant of the Department of International Relations and Foreign Policy, Mariupol State University (Mariupol, Ukraine), e-mail: juliya_yasirova@ukr.net, ORCID: orcid.org/0000-0002-3445-4073

Здійснено аналіз можливостей використання досвіду діяльності політичних партій Республіки Кіпр з вирішення проблеми возз'єднання країни в Україні. Основою обґрунтування актуальності і доцільності дослідження стала порівняльна характеристика партійних систем Республіки Кіпр і України, а також конфліктних ситуацій, розгорнутих на їхніх територіях. Автор визначає та розкриває особливості конкретних форм роботи кіпрських партій, які можуть бути впроваджені в українській практиці в контексті курсу на відновлення територіальної цілісності і єдності країни. Вони стосуються програмного курсу партій, активізації парламентської дипломатії, діяльності партій в рамках Національної ради, діяльності партій зі зближення з турецько-кіпрською громадою. Це дозволило визначити позитивні і негативні аспекти кіпрського досвіду.

Ключові слова: політична партія, партійна система, кіпрська проблема, російсько-український конфлікт.

The article gives a detailed analysis of the possibilities to use in Ukraine Cypriot political parties' activity experience on solving the problem of reunification of the country. Significance and relevance of the study are based on comparison of party systems of the Republic of Cyprus and Ukraine as well as comparison of conflict situations deployed in their territories. The author determines and identifies features of specific forms of Cypriot parties' activity, which can be implemented in Ukrainian practice in the context of a course to restore the territorial integrity and unity of the country. They relate to the party programs, activation of parliamentary diplomacy, work of parties in the National Council and parties' activity on rapprochement with the Turkish-Cypriot community. The obtained results make it possible to specify positive and negative aspects of the Cypriot experience.

Keywords: political party, party system, Cypriot problem, Russian-Ukrainian conflict.

В результаті російської агресії проти України, вона постала перед проблемою возз'єднання країни. Російсько-український конфлікт став загрозою європейській безпеці та реалізації євроінтеграційного курсу нашої країни. Для протистояння загрозі важливою є наявність міжнародного досвіду, пов'язаного з такою ситуацією. В цьому контексті особливий інтерес може представляти досвід Республіки Кіпр, яка здійснювала кроки до членства в ЄС за наявності невирішеного конфлікту.

Слід зазначити, що кіпрське питання являє собою одне з найскладніших явищ в сучасній світовій політиці. Проблема возз'єднання острова, розділ якого відбувся ще в 1974 р., постає першочерговим

питанням кіпрського порядку денного, адже ані сторони конфлікту, ані міжнародна спільнота, в тому числі і Європейський Союз, досі не можуть знайти рішення і модель возз'єднання країни. З урахуванням кіпрської політичної культури та особливого місця політичних партій в кіпрській політичній системі саме позиції і діяльність партій стають визначними в питанні вибору курсу у вирішенні національної проблеми і возз'єднанні країни. Багаторічний досвід діяльності, накопичений партіями Республіки Кіпр, пов'язаний з вирішенням проблеми об'єднання країни може стати корисним для інших країн, які стали жертвами збройної агресії та мають невирішену територіальну проблему пов'язану з окупацією окремих районів.

Цей досвід є надзвичайно актуальним і може мати практичне значення для України в силу схожості цих конфліктів. Російсько-український конфлікт становить не тільки політико-дипломатичне і військове протистояння двох країн, але і гостре протистояння на глобальному рівні по лінії Захід-Росія [11]. Подібність з кіпрською проблемою знаходить відображення в декількох аспектах. В першу чергу це те, що Україна, як і Кіпр, має вигідне геополітичне і геостратегічне положення на перетині різних культур, на кордонах сфер інтересів полюсів сили. Причинами конфліктів на території обох країн стали геополітичні амбіції сусідніх більш великих держав Туреччини і Росії відповідно, протиріччя між центральними і регіональними елітами, прагнення певної групи населення (за етнічною або територіальною ознакою) розширити свої права і вплив. Крім того в обох випадках мають місце втручання у внутрішні справи держави-гаранта незалежності країни, присутність іноземних військових сил на державній території, спроби суверенізації окупованих територій, будівництва переговорів на основі діалогу, курс на євроінтеграцію навіть в умовах конфлікту [12]. Також в обох випадках спроби міжнародного співтовариства з врегулювання конфлікту виявилися безрезультатними. Хоча в кіпрській проблемі важливим гравцем була ООН, яка не тільки визнала факт військової агресії, але і висувала свої пропозиції та плани з врегулювання. У випадку України ООН не виконує істотних функцій, крім гуманітарної, Парламентська асамблея Ради Європи / ПАРЕ засудила агресію Росії [9].

Слід зазначити, що питання вивчення діяльності політичних партій Республіки Кіпр спрямована на вирішення конфлікту і возз'єднання країни в контексті можливостей врахування в українській практиці є малодослідженим. Адже існуючих наукових розвідках розглядаються лише окремі його аспекти. Так, проблемами партійної системи Республіки Кіпр займаються здебільшого кіпрські дослідники, зокрема, К. Агапіу-Джозефіде, Е. Іоанну, Я. Кацуридес, Л. Маврос, Н. Трімклініотіс, Г. Фаустман, Й. Хараламбос, Х. Хрістофору. В їхніх роботах розглядаються діяльність окремих партій, вибори в Республіці

Кіпр, певні аспекти функціонування партійної системи. Велика кількість досліджень присвячена саме кіпрській проблемі і широкому колу питань, що стосуються її вирішення (А. Варнава, Н. Жукова, Н. Міхеєва, С. Ставрідіс, Т. Хадзпаделіс і т.д.). До порівняння російсько-українського і кіпрського конфліктів, сценаріїв їхнього розвитку і варіантів вирішення звертаються деякі українські дослідники (Бузаров А., Салтан А.).

Отже, метою нашого дослідження є визначення можливостей використання досвіду діяльності партій Республіки Кіпр з вирішення проблеми возз'єднання країни в Україні.

Звертаючись до можливостей використання досвіду партій Республіки Кіпр, слід розглянути самі партійні системи країн, в рамках яких функціонують українські і кіпрські партії. З одного боку і в Україні і в Республіці Кіпр партійна система є багатопартійною, яка протягом певного періоду приймала форму системи поміркованого плюралізму. Спільним також є поширення популізму загалом і посилення позицій популістських партій. Політичні сили звертаються не до конкретного виборця чи групи громадян, а до народу загалом, що протиставляється еліті, обіцяють швидкі зміни, не говорячи про конкретні кроки і шляхи досягнення покращення. Мова йде не тільки про новоутворені популістські партії, але і про поширення використання популістських гасел усіма партіями, як наприклад протягом виборчих кампаній 2012 р. і 2014 р. в Україні [10]. Інший об'єднуючий фактор для української і кіпрської партійних систем стосується фінансування політичних партій. Як і в Республіці Кіпр в Україні це питання стало активно порушуватися лише протягом останніх років, коли почали впроваджуватися зміни до законодавства спрямовані на прозорість фінансування політичних партій і виборчих кампаній. Такі нововведення мали місце в першу чергу в рамках боротьби з корупцією, яка є національною проблемою як для українців так і для кіпріотів зодолання якої є передумовою євроінтеграції країни. Отже, в Україні ще в 2011 р. група GRECO визначила головні недоліки та надала пропозиції, але лише в жовтні 2014 р. було прийнято Антикорупційну стратегію на 2014–2017 рр., яка включала також положення стосовно політичних партій (запровадження прямого державного фінансування діяльності політичних партій, визначення вимог щодо прозорості поточного фінансування партій, чітке регламентування обмежень пожертв партіям, визначення змісту і форми річних звітів політичних партій). У 2015 р. Верховна Рада підтримала проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», що передбачав фінансування статутної діяльності політичних партій за кошти державного бюджету та торкався і інших питань, порушених Антикорупційною стратегією [10]. Практична реалізація цих законодавчих ініціатив відбувається з моменту набуття чинності Закону 1 липня 2016 р. Тобто, такі особливості та тенденції

загалом підтверджують схожість ситуацій в Україні та Республіці Кіпр.

Але, безперечно, є і розбіжності, що відрізняють партійні системи країн. Виділимо головну з них. Кіпрська партійна система створювалася та розвивалася за класичним розмежуванням між лівими і правими політичними силами. Основні партії є ідеологічними, традиційними представниками того чи іншого напрямку політико-ідеологічного спектру. В Україні ж партії будуються не навколо певних ідеологічних поглядів, а навколо інтересів певних олігархічних груп. Ідеологія переважною більшістю партій України використовується лише в електоральних цілях і в боротьбі за владу стає лише складовою частиною виборчої стратегії. Цей фактор стає найвагомим і визначає таким чином різницю характеру партій і відносин в рамках партійно-політичної системи в Україні і Республіці Кіпр. Отже, говорячи про можливість використання кіпрського досвіду українськими партіями, слід враховувати як схожість ситуацій так і їхню різницю.

Таким чином, аналізуючи досвід роботи кіпрських політичних партій в умовах розділу країни, слід визначити декілька окремих напрямів. Перший з них торкається програмного курсу партій проголошеного в партійних документах, а також в рамках передвиборчих кампаній. Перш за все слід підкреслити, що кіпрська проблема була для партій головним питанням порядку денного. Деякі з них навіть визначали в своїх статутах, що метою створення партії була необхідність вирішення національної проблеми і що вона посідає особливе місце серед системи цінностей партії (ΕΔΕΚ/Ρυх σοσιαλ-демократів (Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών) [8], в декларації принципів справедливе вирішення проблеми ставилося на перше місце (ΔΙΣΙ/Демократичний збір (Δημοκρατικός συναγερμός) [6], а деякі партії створювалися шляхом відділення від інших на основі різниці позицій з кіпрської проблеми (ЄВРОΚΟ/Європейська партія (Ευρωπαϊκό Κόμμα) [7] і т.д.

Неможливо не помітити також, що кіпрські партії в своїй риторичі об'єднали в єдиний напрямок вирішення кіпрської проблеми зі вступом до ЄС. Тут мається на увазі те, що Європейський Союз розглядався як каталізатор у вирішенні конфлікту. Слід зазначити, що тільки ΔΙΣΙ підтримувала курс на євроінтеграцію острова від самого створення партії, про що свідчать відповідні положення її програмних засад [6]. В той же час, ΑΚΕΛ (Прогресивна партія трудового народу/Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού) була єдиною партією, яка не підтримувала курс на Європу, але змінила свою позицію, розглядаючи вступ до ЄС позитивно в більшій мірі через необхідність вирішення конфлікту. Також політичні партії пов'язують вирішення кіпрської проблеми з питаннями євроінтеграційного курсу Туреччини, участі Кіпру в Європейській політиці безпеки та оборони, НАТО і т.д. [14].

Важливим є також однакове бачення партіями кіпрської проблеми, як проблеми вторгнення і

окупації, а також необхідність її вирішення саме мирним шляхом після виведення окупаційних військ. Партії Кіпру могли слугувати також прикладом з огляду на те що більшість з них підтримували одну і ту ж саму модель об'єднання країни у вигляді двозональної двообщинної федерації. Однак загальмований процес пошуку шляхів виходу з кризи після військового конфлікту, що призвело до замороження ситуації на десятиліття, а також зростання націоналістичних ідей на фоні загальноєвропейських тенденцій, сприяли зміні ситуації. Першим проявом цього стали позиції партій з плану Аннана [14]. А зараз, коли проходять предметні переговори між турецько-кіпрською і грецько-кіпрською сторонами, явною стала відсутність серед кіпрських партій єдності у баченні форми майбутнього об'єданого Кіпру, коли частина з них визначає федеральну форму правління в об'єданому Кіпрі найбільш життєздатною, а інша частина відмовляється від цього варіанту на користь унітарної держави. Така ситуація сильно ускладнює переговорний процес і віддаляє перспективи возз'єднання. Це може стати предметом аналізу для українських партій, особливо з огляду на негативний кіпрський досвід. Адже в Україні ситуація ускладнюється тим, що відхиляючи ідеї возз'єднання в формі федеральної держави, критикуючи Мінські домовленості, а також відмовляючись від військового вирішення проблеми возз'єднання країни, українські партії в той же час не пропонують альтернативного рішення.

Іншим напрямом діяльності кіпрських партій в питанні возз'єднання країни є Національна рада. Національна рада (Εθνικό Συμβούλιο) була створена після турецького вторгнення в 1975 р. у складі представників виконавчої влади (президента, трьох представників уряду: міністр закордонних справ, генеральний прокурор, речник уряду), а також з представників політичних партій (по два від кожної), що мають представництво в парламенті. Рада створювалася як президентський консультативний орган з метою розроблення спільної позиції по кіпрській проблемі серед грецько-кіпрської общини [3]. До того ж таким чином президент був в курсі позицій політичних партій та їхньої можливої реакції в різних ситуаціях. У зв'язку з тим, що Рада функціонує як неофіційний орган і є партійно-політичною установою за своєю природою, грає роль сполучної ланки між виконавчою владою і парламентом.

Такий формат функціонування Ради робить дуже залежною ефективність її діяльності від рівня партійної узгодженості або конфронтації. Так, наприклад, протягом 1985–1988 рр. рада де-факто була дезактивована через інтенсивну партійну боротьбу. Партіям вдалося досягти майже одностайної згоди лише з двох суттєвих питань: наприкінці 1970-х рр. щодо формату возз'єднання країни в двообщинну, двозональну федерацію, а також в 1989 р. коли вони погодилися з рамками для вирішення кіпрської проблеми на основі рівності двох громад [2]. Одностайність політичних партій

залишається важко досяжною, особливо з огляду на те, що протягом 1980-х – початку 1990-х рр. до кіпрського парламенту входило чотири основні партії, а тому і в НР приймали участь представники чотирьох партій, зараз досягнення компромісу між партіями в рамках Ради здається ще більш складним. Адже за підсумками останніх виборів парламентське представництво, а відповідно і право участі в Раді мають вже вісім партій. В той же час не тільки збільшена численність впливає на її силу і ефективність, але і різниця точок зору її членів. Особливо це стосується ультраправого Національного народного фронту/ΕΛΑΜ, який вперше прошов до Палати представників у 2016 р. [13].

Крім того в контексті відходу від інституційного плюралізму на перший план виходить питання про користь і перспективність діяльності Національної ради в сучасній політичній обстановці на Кіпрі. З одного боку, з урахуванням невирішеності кіпрської проблеми існують передумови для того щоб Національна рада відігравала активну і впливову роль в переговорному процесі. Але з іншого боку зменшення довіри і авторитетності в умовах економічної кризи президента і партій може сприяти сприйняттю Національної ради як непотрібного інституту. На думку кіпрського дослідника Я. Кацуридеса, для того, щоб Рада мала значимість, вирішальне значення має отримання легітимності. Національна рада повинна показати можливість досягнення мінімального консенсусу між політичними силами, стати більш ефективною з точки зору досягнення єдиної позиції грецько-кіпрської сторони по відношенню до кіпрської проблеми [2]. Все це стає особливо актуальним в останні роки, коли переговорний процес між лідерами грецької та турецької громад Кіпру активізувалися.

В умовах української політики слід чітко відрізнити як реальні шанси ефективного функціонування такого інституту, так і можливі перешкоди на шляху до консенсусу партій для досягнення того чи іншого рішення. За основу може бути взята сама ідея запровадження такої форми взаємодії українських політичних партій щодо узгодження позицій з питань возз'єднання країни, однак методи діяльності інституту, його відносини з іншими політичними інститутами можуть різнитися та бути адаптовані до особливостей ситуації в Україні для досягнення ефективності роботи. Модель Національної ради в українських реаліях може бути використана партіями також в контексті питання про демократичний контроль політики з вирішення національної проблеми, вона може стати не просто інститутом діалогу, але і, наприклад, формою участі громадянського суспільства.

Парламентська дипломатія виступає окремим видом роботи партій, досвід якої може перейняти Україну. На шляху до вирішення кіпрської проблеми кіпрські партії використовували в першу чергу цей ресурс, а саме парламентську дипломатію. Після розділу острову в 1974 р.

першими проявами парламентської активності на Кіпрі стала реінтеграція до ПАРЄ в 1983 р. Кіпрські депутати робили зусилля щоб отримати розуміння тяжкого становища кіпрської проблеми. Парламент Республіки Кіпр був також представлений в рамках таких інститутів як Парламентська асоціація Співдружності націй, Парламентська асамблея ОБСЄ, Міжпарламентський союз, які також зіграли свою роль в зусиллях Кіпру, щодо пошуку рішення проблеми розділу і окупації острова. Особливо активно парламентська дипломатія на Кіпрі почала працювати саме в період переговорів щодо вступу Республіки Кіпр до ЄС наприкінці 1990–х і на початку 2000–х рр. Центральне місце отримали двосторонні відносини з іншими національними парламентами, а також багатосторонні відносини між Палатою представників і Європейським парламентом. Ці два аспекти стали дуже важливими в контексті подання Кіпром заявки на вступ до ЄС [3].

Щодо двосторонніх відносин слід зазначити, що, за винятком Великобританії і Греції, більшість інших національних парламентів ЄС тільки наприкінці 1990 – напочатку 2000–х рр. почали торкатися кіпрської проблеми і в основному через питання про розширення ЄС. Близьче до вступу Республіки Кіпр в ЄС цей інтерес ставав більшим. Отже міжнародні зусилля кіпрського парламенту і кіпрських партій, зокрема з проблеми воз'єднання країни, мали свій прояв в наступних заходах: візити на Кіпр так званих «груп дружби» з інших національних парламентів; відвідування Нікосії парламентарями; візити закордон і до країн–членів ЄС голови кіпрського парламенту або депутатів [3].

Кращим союзником Кіпру і його парламенту є грецький парламент. Крім традиційної історичної близькості це засновується на тісних зв'язках між партіями обох країн. Аналогії можна провести між кіпрською АКЕЛ та Комуністичною партією Греції, кіпрською ЕДЕК і грецькою ПАСОК, кіпрською ДІСІ і грецькою Новою демократією. Ці особливі відносини знайшли своє відображення в офіційній політиці Греції та Кіпру і були відкрито визнані в контексті прийняття на початку 1990 р. доктрини «єдиного оборонного простору» [5]. Також важливим аспектом зусиль грецьких парламентарів став випуск книги про руйнування культурної спадщини на окупованих територіях в Північному Кіпрі в 1998 р. Всі інші національні парламенти країн ЄС також мали справу з кіпрською проблемою. Так, наприклад, протягом 1998–2002 р. чотири кіпрські парламентарі, а також Комітет Палати представників у справах ЄС відвідали Німеччину в рамках зустрічей з головою Бундестагу, членами його комітету з питань ЄС і Генеральним секретарем Міністерства закордонних справ Німеччини. Парламентарі Великобританії належать до групи Друзів Кіпру, яка прагне знайти спільну мову на острові. Позиція провідних політичних партій в парламенті Великобританії полягала в підтримці вступу острова до ЄС або з вирішеною національною

проблемою або без неї. Що стосується Франції, то у жовтні 2001 р. кіпрські депутати відвідали Францію і зустрілися з Комітетом із закордонних справ Сенату Франції. Візит у відповідь відбувся в березні 2002 р. в Нікосії. Французький парламент опублікував у травні новий звіт про розширення, що включав і Кіпр і загалом був схильним до вступу острову об'єднаним, але не виключав і приєднання де-факто розділеного (але де-юре об'єднаного) острова. Відносно Іспанії, то тут мали більше значення особисті зв'язки не тільки депутатів, але керівників або інших посадових осіб певної політичної партії. Іншими прикладами налагодження кіпрськими партіями двосторонніх відносин є присутність політиків на з'їздах партій. Так 9 лютого 2002 р. кіпрський політик В. Ліссарідіс, в минулому голова ЕДЕК, був присутнім на молодіжному конгресі ПАСОК в Греції, де було представлено багато плакатів на користь вільного Кіпру [3].

Відносини з ЄС і Європейським парламентом в рамках парламентської дипломатії мали форму зв'язків з європейськими партіями і роботи Об'єднаного парламентського комітету ЄС–Кіпр / JPC (Joint Parliamentary Committee). Ще до вступу до ЄС основні кіпрські партії налагодили контакти з партіями і політичними угрупованнями ЄС. ДІСІ мала найдовші постійні зв'язки з партіями ЄС. Вона є членом Європейської народної партії/ЕПП, а також належить до групи ЕПП в Європарламенті. ЕДЕК належить до Європейської соціалістичної партії/PES. АКЕЛ пов'язана з комуністичною групою в Європарламенті. Рух за екологію та охорону навколишнього середовища/КОП належить до європейського і міжнародного угруповання Зелених. Такі зв'язки в більшості своїй використовувалися кіпрськими партіями як з огляду політики ЄС щодо кіпрської проблеми, так і з огляду на питання відносин ЄС з Туреччиною. Мається на увазі можливість кіпрської сторони звертати увагу європейських парламентарів на питання порушення Туреччиною прав людини, впливати на перспективи приєднання Туреччини до ЄС [1].

Об'єднаний парламентський комітет ЄС–Кіпр / JPC, створений в 1992 р., займався в основному кіпрською проблемою і вступом Кіпру до Європейського Союзу. Він складався з дванадцяти членів Європарламенту і такої ж кількості членів Палати представників. Функціонування JPC передбачало два засідання щороку, одне в Брюсселі, а інше на Кіпрі [4]. JPC підтримував приєднання Кіпру до ЄС і вирішення кіпрської проблеми в рамках федерального устрою об'єднаного Кіпру. При цьому за результатами роботи Комітету за оцінкою депутатів від ДІСІ найбільш добре налаштованими до Кіпру були соціалісти PES і праві ЕПП, а ліберали, зелені і євродепутати крайніх правих сил розглядалися як особливо відкриті для турецької пропаганди. До того ж саме особисті контакти партійних діячів мали дуже важливе значення в питанні позитивного ставлення до Кіпру [3].

Отже, ключовим елементом кіпрської парламентської дипломатії був її взаємодоповнюючий характер. Слід відзначити, що тут мають важливе значення формальні і неформальні механізми засновані на особистих контактах. Для України такий досвід активної роботи партій в рамках парламенту з налагодження взаємозв'язків з парламентами, партіями і політичними діячами інших країн, а також з міжнародними інститутами має стати корисним для того, щоб сприяти підтримці міжнародною спільнотою України та її територіальної цілісності, донести правдиву інформацію щодо подій на Сході і подолати наслідки інформаційної війни проти країни. Особливого значення набуває цей аспект зважаючи на поєднання євроінтеграційного курсу і невирішеної проблеми вторгнення, окупації і фактичного розділу країни. Адже ситуація з Кіпром в цьому випадку може вважатися прецедентом, коли за умови виконання всіх вимог ЄС щодо відповідності певним стандартам, територіальна проблема може не бути перешкодою на шляху до приєднання до союзу.

Зближення з турками-кіпріотами є ще одним прикладом курсу на об'єднання країни. В умовах розділу країни для її возз'єднання важливим стають не тільки певні політичні кроки та переговори на міжнародному рівні, а і зближення народу в його бажанні об'єднатися. В ситуації на Кіпрі співпраця греків-кіпріотів і турків-кіпріотів в перші роки окупації була ускладнена пам'яттю прогистояння та різним розумінням того як досягти мети самовизначення і безпеки своєї громади. Євроінтеграційний курс Кіпру вплинув на стимули до зближення і переговорні позиції сторін. Так, одним із головних аргументів для АКЕЛ у визначенні позиції партії до євроінтеграції країни було позитивне ставлення переважної більшості турецько-кіпрської общини по відношенню до ЄС, що могло виступати як чинник згуртування для об'єднання острову. Перші переговори за круглим столом між лідерами партій обох громад пройшли в 1989 р. Поступово населення двох громад зближалось, чому сприяли спільні заходи, організовані в основному АКЕЛ і її молодіжною організацією. Всі інші партії знайшли себе в процесі налагодження контактів в рамках двосторонніх зустрічей, де обговорювалися всі аспекти об'єднання [1].

Турки-кіпріоти бачили в ЄС спосіб вирватися з ізоляції, нав'язаної після турецького вторгнення в 1974 р. і, таким чином, можливість підвищення рівня життя, зниження рівня безробіття і використання всіх переваг європейських громадян. Це прослідковувалося в заявах багатьох турецько-кіпрських політиків. Грецько-кіпрські партії також вказували на великий вплив євроінтеграційного курсу Кіпру на знаходження способів спілкування з турками-кіпріотами. Зі свого боку ЄС також сприяв співробітництву між громадами і здійснював тиск на вирішення проблеми з тим, щоб до співтовариства вступила єдина країна. Було ясно вказано на те, що в разі врегулювання конфлікту окупованій

північній частині буде надана допомога з фондів ЄС щоб зрівняти економічний стан з розвинутим півднем. Вищезазначені фактори здійснювали тиск на всі політичні сили Республіки Кіпр, навіть на ті, що без особливого бажання (ДІКО, ЕДЕК), а іноді і ворожо (ДІСІ) ставилися до турків-кіпріотів [1].

Зараз багато двосторонніх заходів і спільних зустрічей організовується між партіями обох громад. В 2002 р. ДІСІ вперше запросила турецько-кіпрські політичні партії на свій з'їзд. Всі політичні партії створили внутрішні структури для просування і сприяння розвитку таких зав'язків. Крім АКЕЛ, що має офіс зі зближення двох общин ще з 1974 р., всі інші партії створювали секретаріати, що займалися цим питанням, набагато пізніше, лише наприкінці 1990-х-початку 2000-х рр. пристосовуючись до загального тиску і тенденцій [1].

Ці кроки сприяли не тільки налагодженню контактів між партіями двох громад, але і призводили до складання загального бачення населенням обох частин острову, що саме їхнє порозуміння з питань безпеки, прав людини і т.д. може дати надію на об'єднання з урахуванням інтересів всіх кіпріотів. На цій основі турецька і грецька громади неодноразово робили спроби домовитися одна з одною шляхом саме прямих переговорів.

Отже, досвід Кіпру з питання зближення з турецько-кіпрською громадою може бути використаний українськими партіями і стати основою їхньої політики з возз'єднання країни. Діяльність зі зближення саме з населенням окупованого Донбасу може вплинути на громадську думку в регіоні, сприяти переходу переговорів на новий рівень.

Таким чином, вирішення кіпрської проблеми та возз'єднання країни, є важливим фактором, що впливає на функціонування партійної системи Республіки Кіпр. Близькість ситуації з Україною і деякі спільні характеристики партійних систем дають змогу використовувати кіпрський досвід в українських реаліях. Форми діяльності кіпрських партій, які можуть бути запроваджені в українській практиці, стосуються як загального програмного курсу партій, активізації парламентської дипломатії, так і діяльності партій, що знаходять відображення у роботі в рамках Національної ради, політиці зближення з турецько-кіпрською громадою. Кожна з цих форм при цьому може стати окремим самодостатнім вектором політики, а з іншого боку всі вони можуть взаємодоповнювати один одного, що ми можемо спостерігати на Кіпрі.

Однак зазначимо, що невирішеність проблеми розділу країни, попри усі зусилля і різносторонню діяльність партій, говорить про те, що слід враховувати як позитивний досвід, так і негативний досвід. Адже мирні переговори і варіанти рішення запропоновані для вирішення кіпрської проблеми виявилися безрезультатними. Безумовно, це не є показником лише неефективності роботи партій, але і наслідком загальної складності ситуації з переплетінням багатьох інтересів. Отже, українським партіям слід враховувати як

можливості діяльності партій і перспективних напрямів у розвитку партійної системи так і ефективність нових методів роботи.

Список використаних джерел

1. Katsourides, Y. 'Europeanization and political parties in accession countries: the political parties of Cyprus'. URL: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/03/Katsourides.pdf>
2. Katsourides, Y., 2013. 'The National Council of Cyprus', *The Cyprus Review*, Vol.25:2 fall, p.39–57. URL: <https://www.unic.ac.cy/files/research/TCR%20Fall%202013,%20Vol%2025,%20No%202.pdf>
3. Stavridis, S. 'The Cyprus Problem and Cyprus' Accession to the EU: the role of the Cypriot House of Representatives (Vouli)'. URL: <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/op0205.PDF>
4. 'The EU–Cyprus Joint Parliamentary Committee'. URL: http://www2.parliament.cy/parliamenteng/006_06_02_03.htm
5. Αλεξάνδρου, Χ. 'Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα'. Οpubl. 13.07.2016. URL: <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/346704/to-eniaio-amyntiko-dogma>
6. 'Διακήρυξη αρχών 4 Ιουλίου 1976'. URL: <http://www.disy.org.cy/default.asp?id=127>
7. 'Ευρωπαϊκό Κόμμα'. URL: <http://www.evropaikokomma.org/Komma>
8. 'Καταστατικό ΕΔΕΚ'. URL: <http://edek.org.cy/wp-content/uploads/2015/04/%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%9A.%CE%A3.-%CE%95%CE%94%CE%95%CE%9A-2015.pdf>
9. Бузаров, А. 'Разделены вторжением: какие уроки из кипрского конфликта может извлечь Украина', *Daily*. URL: <https://daily.rbc.ua/rus/show/razdeleny-vtorzheniem-kakie-uroki-kiprs-kogo-1457971858.html>
10. 'Партійна система України до і після майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити', 2015, Київ: Центр Розумкова, 138 с. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1442416518_file.pdf
11. 'Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (Аналітична доповідь Центру Розумкова)', 2014, *Національна безпека і оборона*, №5–6, с.2–39. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/analytic_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s.pdf
12. Салтан, А. '«Переміриє» в Донбасе: ожидается ли Украину кипрский сценарий?', *Антикор*. URL: http://antikor.com.ua/articles/86076-peremirije_v_donbasse_ohidaet_li_ukrainu_kiprskij_stsenarij
13. Ясірова, ЮФ., 2017. 'Баланс сил в партійній системі Республіки Кіпр після парламентських виборів 2016 р.', *Актуальні проблеми науки і освіти: Збірник матеріалів XIX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / за заг. ред. К. В. Балабанова*, Маріуполь: МДУ, с.164–166.
14. Ясірова, ЮФ., 2014. 'Програмні засади політичних партій Республіки Кіпр з кіпрської проблеми в контексті процесу євроінтеграції', *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія / Гол. ред. К. В. Балабанов*, Маріуполь: МДУ, Вип.10. с.141–150.
6. 'Διακήρυξη αρχών 4 Ιουλίου 1976'. URL: <http://www.disy.org.cy/default.asp?id=127>
7. 'Ευρωπαϊκό Κόμμα'. URL: <http://www.evropaikokomma.org/Komma>
8. 'Καταστατικό ΕΔΕΚ'. URL: <http://edek.org.cy/wp-content/uploads/2015/04/%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%CE%A3%CE%A4%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%9A.%CE%A3.-%CE%95%CE%94%CE%95%CE%9A-2015.pdf>
9. Buzarov, A. 'Razdeleny vtorzheniem: kakie uroki iz kiprskogo konflikta mozhет izvlech' Ukraina (Separated by the invasion: what lessons from the Cyprus conflict can bring Ukraine)', *Daily*. URL: <https://daily.rbc.ua/rus/show/razdeleny-vtorzheniem-kakie-uroki-kiprs-kogo-1457971858.html>
10. 'Partijna sistema Ukraїny do i pislja majdanu: zminy, tendencii' rozvytku, suspil'ni zapyty (The party system of Ukraine before and after the Maidan: changes, development trends, public queries)', 2015, Kyi'v: *Centr Rozumkova*, 138 s. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1442416518_file.pdf
11. 'Rosijs'ko-ukrai'ns'kyj konflikt: stan, naslidky, perspektyvy rozvytku podij (Analytychna dopovid' Centru Rozumkova) (Russian-Ukrainian conflict: state, consequences, prospects for the development of events (Analytical report of the Rozumkov Center)', 2014, *Nacional'na bezpeka i oborona*, №5–6, s.2–39. URL: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/analytic_5_6_Ukr_Ros_2014_site_s.pdf
12. Saltan, A. '«Peremirije» v Donbasse: ozhidaet li Ukrainu kiprskij scenarij? («Truce» in Donbass: Does the Cyprus scenario await Ukraine?)', *Antikor*. URL: http://antikor.com.ua/articles/86076-peremirije_v_donbasse_ohidaet_li_ukrainu_kiprskij_stsenarij
13. Jasirova, JuF., 2017. 'Balans syl v partijnij systemi Respubliky Kipr pislja parlaments'kyh vyboriv 2016 r. (Balance of power in party systems of the Republic of Cyprus after 2016 parliamentary elections)', *Aktual'ni problemy nauky i osvity: Zbirnyk materialiv XIX pidsumkovoї naukovo-praktychnoї konferencii' vykladachiv MDU / za zag. red. K. V. Balabanova*, Mariupol': MDU, s.164–166.
14. Jasirova, JuF., 2014. 'Programni zasady politychnyh partij Respubliky Kipr z kipr's'koi' problemy v konteksti procesu jevrointegracii' (The program principles of political parties of the Republic of Cyprus with the regard of the Cyprus problem in the context of european integration)', *Visnyk Mariupol's'kogo derzhavnogo universytetu. Serija: Istorija. Politologija / Gol. red. K. V. Balabanov*, Mariupol': MDU, Vyp.10. s.141–150.

References

1. Katsourides, Y. 'Europeanization and political parties in accession countries: the political parties of Cyprus'. URL: <http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-k/gde/03/Katsourides.pdf>
2. Katsourides, Y., 2013. 'The National Council of Cyprus', *The Cyprus Review*, Vol.25:2 fall, p.39–57. URL: <https://www.unic.ac.cy/files/research/TCR%20Fall%202013,%20Vol%2025,%20No%202.pdf>
3. Stavridis, S. 'The Cyprus Problem and Cyprus' Accession to the EU: the role of the Cypriot House of Representatives (Vouli)'. URL: <http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/op0205.PDF>
4. 'The EU–Cyprus Joint Parliamentary Committee'. URL: http://www2.parliament.cy/parliamenteng/006_06_02_03.htm
5. Αλεξάνδρου, Χ. 'Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα'. Οpubl. 13.07.2016. URL: <http://www.sigmalive.com/simerini/analiseis/346704/to-eniaio-amyntiko-dogma>